

EKONOMİK VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLERİN HANEHALKI TASARRUF DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mehmet Çağrı GÖZEN¹

Öz

Hanehalkı tasarruflarının yeterli düzeyde ve istikrarlı olması yurtiçi yatırımların arzu edilen şekilde sürdürülebilmesine katkı sağlamaktadır. Bu sebepten dolayı, yurtiçi tasarruflar olarak da adlandırılan hanehalkı tasarruflarının sürdürülebilir büyüme ve kalkınma politikalarının güçlü bir şekilde uygulanabilmesinde anahtar bir rolü vardır. Yurtiçi tasarruflar bir taraftan iktisadi büyüme, istihdam ve yatırım gibi makroekonomik değişkenler üzerinde önemli etkilere sahipken diğer taraftan bu makroekonomik değişkenlere ilave olarak faiz oranı ve fiyatlar genel seviyesi gibi değişkenler de hanehalkının ekonomik durumunu etkilediği için tasarruf davranışı üzerinde etki yaratabilmektedir. Hanehalkının içinde bulunduğu iktisadi durumun dışında demografik özellikleri de tasarruf davranışını belirlemektedir. Hanehalklarının tasarruf davranışının daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için iktisadi ve demografik değişkenlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebepten dolayı bu çalışmada sürdürülebilir büyüme ve kalkınma için önemli bir role sahip olan hanehalkı tasarruflarını etkileyen demografik ve iktisadi faktörlerin Türkiye’de hanehalkı tasarruf davranışı üzerindeki etkileri birlikte analiz edilmiştir. Çalışma modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin tasarruf yapma davranışını etkileyen ihtimalleri ortaya koyması açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2019 yılında yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak yapılan bu çalışmada lojistik regresyon modelinden faydalanılmıştır. Elde edilen sonuçlar farklı değişkenler için Sürekli Gelir Hipotezi, Mutlak Gelir Hipotezi ve İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf Hipotezi’ni kısmen destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Hanehalkı Tasarrufları, Hanehalkı Bütçe Anketi, Lojistik Regresyon, Demografik ve Ekonomik Faktörler

JEL Kodları: C25, C83, D14

EFFECTS OF ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC FACTORS ON HOUSEHOLD SAVING BEHAVIOR

Abstract

Sufficient and stable household savings significantly contribute to sustainable domestic savings as desired. For this reason, household savings, also called domestic savings, are crucial in vigorously implementing sustainable growth and development policies. While domestic savings have important effects on macroeconomic variables, on the other hand, macroeconomic variables also have important effects on saving behaviour since they impact households’ economic situations. Aside from the economic situation of households, demographic situations also determine saving behaviour. In order to analyze the saving behavior of households in a healthier way, economic

¹ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author)**, Dr. Araştırma Görevlisi. Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kocaeli, TÜRKİYE. cagri.gozen@kocaeli.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6493-9592>.

Makalenin Türü (Article Type): Araştırma Makalesi (Research Article)

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 18.11.2022

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 05.04.2023

DOI: 10.56337/sbm.1206804

Atf (Cite): Gözen, M. Ç. (2023). Ekonomik ve Demografik Faktörlerin Hanehalkı Tasarruf Davranışı Üzerindeki Etkileri, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2023(1), 48-60.

and demographic variables should be evaluated. Thus, in this study, demographic and economic factors affecting household savings, having an essential role in sustainable growth and development, on household saving behavior in Turkey were analyzed. The study reveals important results in terms of revealing the possibilities that affect the saving behavior of the independent variables used in the model. The logistic regression model is utilized in this study, using data from the Household Budget Survey conducted by the Turkish Statistical Institute in 2019. Results from the analysis partially support the validity of the Permanent Income Hypothesis, Absolute Income Hypothesis and Precautionary Saving Hypothesis.

Keywords: Household Savings, Household Budget Survey, Logistic Regression, Demographic and Economic Factors

JEL Codes: C25, C83, D14

1. Giriş

Tasarruflar özel ve kamu olmak üzere iki ana grup olarak tanımlanmaktadır. Hükümetlerin harcamaları sonrası kalan gelirler kamu tasarrufu olarak adlandırılırken, şirketler ve hanehalklarının harcamadıkları geliri oluşturan kısım ise özel tasarruf olarak adlandırılmaktadır. Hanehalkı tasarrufu özel tasarruflar altında en önemli tasarruf kalemini oluşturmaktadır. Bu yüzden hanehalkını tasarrufa yönlendirmek ülke kalkınması için temel önceliklerden birisidir. Hanehalkının tasarruf kararlarını verirken hangi parametreleri dikkate aldığıın anlaşılması hanehalkının tasarrufa nasıl yönlendirileceği konusunda politika yapıcılara yol gösterici olmaktadır. Faiz oranları, gelir dağılımı, büyüme, işsizlik, cari açık, ihracat ve ithalatta meydana gelen değişiklikler gibi makroekonomik göstergeler hanehalkının tasarruf eğilimini belirleyen etmenler arasındadır. Bununla birlikte, kişinin geliri, eğitim durumu, serveti, yaşı, medeni durumu, çocuk sahibi olup olmaması, iş sahibi olup olmaması ve hangi pozisyonda istihdam edildiği gibi mikro düzeydeki ekonomik ve demografik faktörler de hanehalkı davranışını belirleyen etmenler arasında yer almaktadır.

Hanehalkları iktisadi ve siyasi gelişmelerden dolayı, gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için veya ihtiyat güdüsüyle hareket ederek gelirinin bir kısmını harcamayarak tasarrufa yönelmektedir. Tasarruf kavramı genel olarak hanehalkının harcanabilir gelir kısmından tüketime gitmeyen kısmı olarak açıklanabilir. Harcanabilir gelirdeki artışlar hanehalkının tüketim kalemlerinde farklı oranlarda artışa yol açarken tasarruf oranlarında da artış olmaktadır. Fakat gelir arttıkça gelir içerisinde tasarrufun payı tüketimin payından daha fazla olmaya başlar çünkü tüketim gelir artışına bağlı olarak azalan oranda artma eğilimi göstermektedir. Yurtiçi tasarrufların artışında önemli bir paya sahip olan hanehalkı tasarrufları sürdürülebilir kalkınma hedefinin gerçekleşebilmesi için gerekli olan yurtiçi yatırımların yapılmasında ciddi katkılar sunmaktadır. Yurtiçi tasarrufların yeterli miktarlarda gerçekleşmemesi sonucunda yurtdışı tasarruflara olan bağımlılık artacaktır ve bu durum cari açık başta olmak üzere diğer kötüleşen makroekonomik göstergeler nedeniyle ülke ekonomisinin kırılgan hale gelmesine neden olabilir.

Hanehalkları iktisadi büyüme ve gelişme için gerekli olan ulusal tasarrufların oluşmasında en önemli unsurlardan biridir. Bu yüzden hanehalkı tasarruf davranışının incelenmesi ve analiz edilmesi tasarruf oranının artması ve iktisadi kalkınmaya katkı sağlaması için önemli bir aşamadır. Bu çalışma temelinde sadece hanehalkı tasarruflarını etkileyen iktisadi ve demografik değişkenleri belirlemek için değil aynı zamanda ilgili değişkenlerin tasarrufları etkileme ihtimallerini belirlemek için de yapılacaktır. Çalışma yapılırken tasarruf davranışını sadece iktisadi faktörler tarafından belirlenemeyeceği dikkate alınacaktır. Tasarrufla ilgili teorik ve uygulamalı çalışmalar demografik değişkenlerin de tasarruf davranışının üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir ve iktisadi ve demografik değişkenleri bir arada değerlendirmeden yapılacak çalışmalar doğru sonuçlar ortaya çıkarmayacağı gibi uygulanacak politikalarında etkinliğini azaltacaktır. Ayrıca değişkenlerin tasarrufları etkileme ihtimallerinin belirlenmesi tasarrufları arttırmaya hedefleyen politikalar yapılırken değişkenlerin doğru bir şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır. Çalışmanın temel hipotezi hanehalkı reisinin yaşı, medeni durumu veya cinsiyeti gibi demografik değişkenlerin ev veya dükkan sahipliği gibi iktisadi değişkenler kadar tasarrufu etkileme ihtimali olduğudur. Bu temel hipotez ışığında bu çalışmada sürdürülebilir büyüme ve kalkınma için önemli bir role sahip olan hanehalkı tasarruflarını etkileyen demografik ve iktisadi

faktörlerin Türkiye’de hanehalkı tasarruf davranışı üzerindeki etkileri birlikte analiz edilecektir. Türkiye için hanehalkı tasarruf davranışını kapsamlı yatay kesit verilerini kullanarak ekonometrik yöntemlerle inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma literatürdeki bu açığı kapatmayı da amaçlamaktadır.

Çalışma modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin tasarruf yapma davranışını etkileyen ihtimalleri ortaya koyması açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan 2019 yılına ait Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hanehalkı tasarruflarını etkileyen değişkenler logit model kullanılarak analiz edilecektir ve 10976 hanehalkından elde edilen veriler kullanılacaktır. Çalışmanın kurgusu şu şekilde oluşturulmuştur. İlgili literatür incelenerek uygun demografik ve iktisadi değişkenler belirlenmiştir. Daha sonra bu değişkenler için kullanılacak veriler ekonometrik modele göre ayrıştırılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Bu veriler kullanılarak logit modelden elde edilen sonuçlar tablolara aktarılmıştır. Bu sonuçlardan çıkarım yapılarak odds değerlerine ulaşılmış ve her bir değişkenin odds değerinin yardımıyla değişkenlerin hanehalkı tasarrufları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Demografik ve iktisadi değişkenlerden elde edilen sonuçlar tasarrufla ilgili bazı teorilerin öngörülerini kısmen doğrulamaktadır. Ayrıca temel hipoteze uygun olarak yaş veya medeni durum gibi değişkenlerin diğer iktisadi faktörler kadar tasarruf yapma ihtimalini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Takip eden bölümde tasarruf ile ilgili teorik yaklaşımlardan bahsedilecektir. İlgili literatür özeti ise çalışmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır. Veri seti ve metodoloji bölümünden sonra logit modelden elde edilen test sonuçları sunulacaktır. Son olarak ise sonuç bölümünde elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

2. Teorik Çerçeve

Adam Smith (1863) iktisat literatüründe tasarrufla ilgili ilk defa görüş belirten kişidir. Sermaye artışının ancak tutumlu olarak mümkün olacağını öne sürmüştür. Adam Smith tutumluluk kavramını tasarruf kavramı ile bir tutmaktadır. İnsan gelirinden arttırdığını ya sermayesine ekleyerek üretkenliği arttırmaktadır ya da faiz geliri elde etmektedir. Ekonomik birimlerin tek tek yaptıkları tasarruf davranışının toplamı ise bize toplumun tasarrufunu vermektedir. Tasarrufun toplumun refahı ve büyüme üzerindeki etkisi zaman içerisinde daha çok fark edildikçe Adam Smith tarafından ortaya atılan bu görüşe birçok önemli iktisatçı daha sonraki dönemlerde teorik olarak katkıda bulunmuştur. Bu katkılardan ilki Frank P. Ramsey (1928) tarafından yapılmıştır. Daha sonra Irving Fisher (1930), Friedrich August von Hayek (1932, 1941), John M. Keynes (1936), Arthur Cecil Pigou (1943), James S. Dusenberry (1949), Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954), Milton Friedman (1957), B. Yeager Leland (1968), Martin Feldstein (1974), Robert E. Hall (1978), David Laibson (1997) ve Jummin Wan (2011) tasarruf kuramları üzerinde çalışmalar yapmışlardır.

Tasarruf davranışına yönelik ilk kuramsal katkılardan birisi Frank P. Ramsey (1928) tarafından yapılmıştır. Konuya matematiksel olarak yaklaşan Ramsey sermayenin marjinal verimliliği ile tüketimin büyüme oranının birbirine eşit olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu sonuca göre tasarruf yapmak için sermayenin marjinal verimliliğinin bireyin zaman tercihinden daha fazla olması gerekmektedir ve bunun sonucu olarak da tüketim ertelenmelidir. Fisher (1930) zamanlararası bütçe kararı yaklaşımıyla insanların tüketim ve tasarruf kararlarını kısıtlar altında verdiğini varsaymıştır. Buna göre insan hayatında iki dönem vardır ve birinci dönem bugünü ikinci dönem ise geleceği temsil etmektedir (Ayla & Kızıltan, 2018). Tüketicilere tüketimlerini ne zaman yapacağını belirleme fırsatı veren bu yaklaşımda zamanlararası bütçe kısıtı ve kayıtsızlık eğrileri kullanılmıştır. Tüketiciler gelirlerinin ne kadarını tasarruf edeceğini faiz oranına ve zamanlararası tüketimlerinin marjinal faydasına göre belirlemektedir (Pehlivan, 2006). Friedrich August von Hayek (1932, 1941) ana akım ekonomi yazınından farklı olarak ele aldığı bu başlıkta optimal tasarruf seviyesinin serbest piyasa şartları altında elde edilmesinin pek mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Konjonktür kuramının bir parçası olarak Hayek’in tasarruf yaklaşımına göre tam istihdamda tüketim ve yatırım malları talebi aynı anda arttırılamaz. Bundan dolayı da daha çok tüketme ve daha az tasarruf etme isteği yatırım malı üretiminin arttırılması ve tüketim malı üretiminin azaltılmasıyla, yani zorunlu tasarrufla, engellenecektir (Çolak & Öztürkler, 2012).

Keynes (1936) Mutlak Gelir Hipotezi yaklaşımında tüketimin harcanabilir gelirin artan bir fonksiyonu olduğunu öne sürmektedir. Bu hipoteze göre kısa dönemde tüketim üzerinde en etkili olan etken reel gelirdir ve tüketim artışı hızı gelir artış hızından daha az olmaktadır. Dolayısıyla marjinal

tasarruf eğilimi birden küçük olmaktadır ve gelir arttıkça ortalama tüketim eğilimi azalmaktadır (Yıldırım & Üçdoğru Birecikli, 2021). Arthur Cecil Pigou (1943) Keynes tarafından ortaya atılan hipotezin aksine hanehalklarının tüketimlerini kullanılabildiği bir gelirde artış olmasa da arttırabileceğini belirtmiştir. Deflasyonist bir ortamda bireylerin servetlerini reel olarak artması nedeniyle gelirde bir artış olmamasına rağmen insanların tüketimlerini arttırabilmektedir ve bu tasarrufların azalması anlamına gelmektedir. İktisat yazınında buna “reel balans etkisi” ya da “Pigou etkisi” denilmektedir (Şengür & Taban, 2016). Mutlak Gelir Hipotezi’ne yönelik olarak eleştirilerde bulunan James Duesenberry (1949) tüketim ve tasarruf başlığına Nispi Gelir Hipotezi olarak bilinen yaklaşımla katkı sunmuştur. Yaklaşım gelir dağılımını tasarruf kuramlarına dahil etmektedir. Bu yaklaşımda tüketim harcamasının mutlak gelirden değil kişinin sosyal çevresindeki kişilerin gelir dağılımındaki göreceli durumuyla belirlendiği öne sürülmektedir. Bu durum tüketim harcamalarının nispi gelirin bir fonksiyonu olması nedeniyle ortaya çıkmaktadır ve tasarrufları belirleyen en önemli faktörlerden birinin gelir dağılımı olduğunu göstermektedir. İlave olarak, Duesenberry cari tüketim ve tasarrufların önceki tüketim ve tasarruflara bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, gelir artışı olduğunda meydana gelen tüketim artışı aynı miktarda gelir azalışı olduğunda oluşan tüketim azalışından daha fazladır. Bunun sonucu olarak, gelirde bir düşüş olduğunda tasarruflardaki düşüş tüketimden daha fazla olurken gelirde bir artış meydana geldiğinde tasarruf tüketimden daha yavaş artmaktadır (Çolak & Öztürkler, 2012).

Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) tarafından geliştirilen mikro temelli bir hipotez olan Yaşam Süresi Hipotezi tasarruf kuramları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu hipoteze göre ortalama tüketim eğilimi uzun dönemde sabittir. Kişiler tüketim ve tasarruf kararlarını hayatları boyunca elde edecekleri geliri dikkate alarak yapmaktadırlar ve hayatları boyunca elde edebilecekleri en yüksek fayda düzeyine ulaşmaya çalışırlar. Bu şekilde kişinin yapacağı tasarruf tüm hayatı boyunca elde edeceği faydayı doğrudan etkilemektedir. Bunlara ilave olarak, yaş farklılıkları nedeniyle tüketim ve tasarruf davranışının değişiklik göstereceği de bu yaklaşımda öne sürülmektedir. İnsanların genç yaşlarda daha az gelir elde etmelerine rağmen tüketimlerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir. Orta yaşa sahip insanlarda ise emeklilik döneminde aynı tüketim standardını devam ettirmek için tasarruf oranları daha yüksek olmaktadır (Barış & Uzay, 2015). Milton Friedman (1957) tarafından geliştirilen Sürekli Gelir Hipotezi ana önermesi tasarrufun aslında gelecekte yapılacak olan tüketim olmasıdır. Bu yaklaşım Keynes’in yaklaşımına alternatif olmakla birlikte parasalcı yaklaşımın tüketim ve tasarruf başlığındaki kuramlarının temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda tüketim sürekli gelirin bir fonksiyonudur ve kişinin sürekli tüketimi ile geçici geliri arasında bir ilişki yoktur. Ayrıca kişiler dönemler arasında optimizasyon yapmaktadırlar. Bu yüzden de beşeri sermaye, yaş ve servet gibi değişkenler tüketim ve tasarruf kararı üzerinde belirleyici olmaktadır. Hipotez gelecek dönemlerde kişilerin gelirlerinde düşüş beklentisine girmesi nedeniyle bugünkü tasarruflarını arttırma eğiliminde olduğunu öne sürmektedir. Bu yaklaşımla ortaya atılan bir diğer sonuç ise ortalama tasarruf eğilimi ile marjinal tasarruf eğiliminin aynı olmasıdır. Bu hipoteze göre tasarruflar emeklilik döneminde harcama yapmak için ya da yakınlarına miras bırakabilmek için yapılabilir ve tasarrufların gelirde meydana gelen geçici artışlar sonucunda yükseltilmektedir. Geçici gelir artışları tüketimden daha çok tasarrufu etkilemektedir (Barış & Uzay, 2015).

B. Yeager Leland’ın (1968) geliştirdiği İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf Hipotezi dönemler arası optimizasyon yapılabileceğini ve tasarrufun dönemler arası ikame edilebileceğini öne sürmektedir. Bu yaklaşımda gelecekteki gelirin belirsiz olması nedeniyle bugünkü dönemde ihtiyat güdüsüyle ilave tasarruf yapılmaktadır. Leland tarafından yapılan iki dönemi kapsayan analizde kişinin ikinci dönemdeki geliriyle ilgili olasılık dağılımını bildiği varsayılmıştır. Finansal piyasaların gelişmediği ve finansal yatırım araçlarına erişim konusunda sorun yaşanan ülkelerde insanlar ihtiyat güdüsü ile tasarruf yapmaya daha çok eğilimli olmaktadır (Öksüz Narinç & Küçükönder, 2020). Martin Feldstein (1974) Transfer Tasarruf Hipotezi ile sosyal güvenlik ve miras nedenleri sonucu ortaya çıkan tasarruf yapma eğiliminden bahsetmiştir. Emeklilik ödemeleri bir servet unsuru olarak tasarruf fonksiyonuna eklenmiş ve sosyal güvenliğin tasarruf ve yatırım davranışı üzerinde negatif yönde etkisi olduğu öne sürülmüştür. Tüketimdeki, dolayısıyla tasarruftaki, değişimlerin beklenen gelirden bağımsız bir şekilde gerçekleştiğini öne süren Robert E. Hall (1978) sürekli gelir hipotezine rasyonel beklentileri eklemiştir. Bu yaklaşıma Tüketimin Rassal Yürüyüş Hipotezi denilmektedir. Yaşam boyu gelir ve sürekli gelir

hipotezinden farklı olarak bu yaklaşım gelecek dönemlerde elde edilecek gelirle ilgili beklentileri geçmiş gelirlerle değil rasyonel davranışa göre açıklamaktadır. Bireyler gelecekteki gelirleriyle ilgili rasyonel beklentilere sahip oldukları için tasarruf ve tüketim ile ilgili kararlarını da bu doğru tahmine göre almaktadırlar. Bu durumda da tüketim ve tasarruf davranışı rassal bir yol izlemektedir (Öztürk, 2019). David Laibson (1997) Hiperbolik İndirgeme Hipotezi ile tasarruf davranışını açıklamaya çalışmıştır. Buna göre dönem başında bireyin belirlediği optimal tasarruf seviyesi her zaman dönem sonundaki optimal seviyenin altında olacağı için kişi konut kredisi gibi bir taahhüt aracı seçer ve tasarruf seviyesini korur (Yıldırım & Üçdoğruk Birecikli, 2021). Jummin Wan (2011) tarafından ortaya atılan Köpüklü Tasarruf Hipotezi konut fiyatlarında köpük oluştuğunda ülkeler arasında tasarruf oranlarında oluşan farklılıkları açıklamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşıma göre kişinin tasarrufu konut politikası ve finansal piyasalardaki asimetrik bilgi sorunları nedeniyle eksik ya da aşırı olabilmektedir.

3. Literatür İncelemesi

Tüketim harcamalarının, başlıca teorilerin geçerliliğini test etmek için, düzenli gelir dışında demografik faktörler ve servet değişkenleriyle olan ilişkisini Türkiye için inceleyen çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen verilerle ve bir bölgeyi ya da ili kapsayacak şekilde yapılmıştır. Mikro verilerle yapılan çalışmaların dışında makroekonomik verilerin tercih edildiği çalışmalar da ilgili literatürde önemli bir yer kaplamaktadır. Bu çalışmada ise, Türkiye için yapılan diğer birçok çalışmadan farklı olarak, TÜİK tarafından hazırlanan tüm Türkiye’de çeşitli endüstri kollarında çalışan herkesi temsil eden bir mikro veri seti ile çalışılmış ve değişkenlerin tasarruf davranışlarını etkileme ihtimalleri belirlenmiştir. Genel olarak Türk Toplumundaki bireylerin tüketimleri üzerinde etkili olan iktisadi ve demografik değişkenler incelenmiştir. Aşağıda ilgili yazında Türkiye için yapılmış çalışmalar ve bu çalışmalardan elde edilen bulgular yer almaktadır. Çolak ve Öztürkler (2012), Ceritoğlu ve Eren (2014), Şengür ve Taban (2016), Zengin vd. (2018), Ayvaz Kızılgöl ve İpek (2019), Öksüz Narinç ve Küçükönder (2020), Beyaz Sipahi (2021), Yıldırım ve Üçdoğruk Birecikli (2021) ile Çebi Karaaslan (2022) tarafından yapılan çalışmalarda mikro veriler kullanılırken Barış ve Uzay (2015), Kaygısız vd. (2016), Ayla ve Kızıltan (2018) ile Öztürk (2019) tarafından yapılan çalışmalarda makro veriler kullanılmıştır.

Çolak ve Öztürkler (2012) TÜİK tarafından 2010 yılında yayınlanan Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Seti ile yaptıkları çalışmada doğrusal tasarruf fonksiyonunu en küçük kareler yöntemi ve dilim regresyon yöntemi ile analiz etmişlerdir. Tasarruf oranının düşük gelirli hanehalkları için negatif olduğunun tespit edildiği bu çalışmada yüksek gelir gruplarında tasarruf oranının %30’den daha fazla olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye’de hanehalkının ortalama tasarruf eğiliminin düşük olduğu öne sürülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre yüksek gelir grubunda tasarrufun en önemli belirleyicisi gelir olmaktadır. Servetin tasarruf eğilimi üzerindeki etkisi negatif olarak tespit edilmiştir. Fakat ev sahipliği bir servet değişkeni olarak düşük gelir grubu için tasarruf üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Türkiye’de hanehalkının tasarrufları üzerinde demografik ve sosyal değişimlerin potansiyel etkisinin öngörüsünün yapıldığı çalışmada Ceritoğlu ve Eren (2014) Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanmışlardır. Üniversite mezunu sayısının ve nüfusun artacağı varsayımı altında tasarruf oranlarının 2010 yılından 2050 yılına kadar yüzde 7.61 oranında artacağı öngörülmüştür. Elde edilen sonuçlar, bu artışa en büyük katkının üniversite mezunu çalışanlar tarafından yapılacağını göstermektedir. Barış ve Uzay (2015) yurtiçi tasarruflar ve ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye için incelemişlerdir. 1960-2012 dönemini kapsayan çalışmada eşbütünleşme ve VAR analizi kullanılmıştır. Elde edilen çalışma bulguları tasarrufların ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli etken olduğu yönündedir. Gelir düzeyinin arttırılmadan yurtiçi tasarrufların arttırılmasının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. Bu anlamda bu çalışma sonuçları yaşam boyu gelir hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşmaktadır.

Şengür ve Taban (2016) çalışmalarında 2002-2016 yıllarını kapsayan Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanmışlardır. Hanehalkının gelir türünün tasarruflar üzerindeki etkisi çoklu doğrusal regresyon modeli ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar emekli maaşı, ücret ve prim gelirleri ve faiz geliri gibi değişkenlerin tasarruflar üzerinde olumlu etki yarattığını göstermiştir. Ayrıca toplam aynı yardımların hanehalkı tasarrufları üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. 2002-2013 yıllarını kapsayan TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilen verileri kullanarak yaptıkları çalışmada Şengür ve Taban (2016) bireysel tasarrufları belirleyen etkenleri analiz etmişlerdir. Yıllık gelirin 10 bin TL’den fazla olması, ev sahipliği ve otomobil sahipliği değişkenlerinin tasarruf yapma

eğilimini güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kentte yaşayanların kırdaki yaşayanlara göre tasarruf yapma olasılığının bütün yıllar için daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, hane büyüklüğünün tasarruf üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu öne sürülmektedir. Kaygısız vd. (2016) cari denge tasarruf yatırım ve büyüme gibi makro değişkenleri kullanarak bu değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Tasarruflar, büyüme ve yatırımlar arasında bir nedensellik ilişkisi bulunmamasına rağmen büyüme, yatırım ve tasarruflardan cari dengeye doğru tek yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayla ve Kızıltan (2018) yurtiçi tasarruflar, enflasyon ve tüketim arasındaki ilişkiyi dikkate alan çalışmalarında kısa dönemde enflasyon ile tüketim ve tasarruf oranları arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Tüketim ve tasarruf arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılan analizde uzun dönemde nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Türkiye’de hanehalkının tasarruf oranlarının düşük olma nedenlerini belirlemek için Zengin vd. (2018) 289 katılımcıyla yapılan anketlerden elde edilen verilerle çalışma yapmışlardır. Kredi kartı kullanım hacmi ve dışarıda yemek yeme alışkanlığı fazla olan kişilerin tasarruf yapma eğilimlerinin daha az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ek gelir elde ettiği durumlarda bile tasarruf yapma eğiliminde olmayan kişilerin genel olarak tasarruf yapma eğiliminin olmadığı da tespit edilen başka bir sonuçtur. Ayrıca çocuk sahipliği, medeni durum ve cinsiyet ile tasarruf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayvaz Kızılgöl ve İpek (2019) bireylerin tasarruf davranışlarını inceledikleri çalışmada 2002-2016 yıllarını kapsayan Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden yararlanmışlardır. Türkiye için yapılan çalışmada elde edilen sonuçlardan biri çocuk sayısı arttıkça tasarruf yapma olasılığının azaldığıdır. Ev sahibi olan ve ikinci evi olan hanehalklarının olmayanlara göre daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olduğu sonucuna varılmıştır. Hanehalkı reisinin yaşı, otomobil sahipliği ve sağlık sigortasının olmasının tasarruf üzerinde anlamlı etkiler yaptığı belirlenmiştir.

2007-2017 dönemini kapsayan verileri kullanarak yaptığı çalışmada Öztürk (2019) altına dayalı finansal ürünler ve yurtiçi tasarruflar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yurtiçi tasarruf düzeyleri üzerinde altın bankacılığı ürünlerinin olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılan bu çalışmanın diğer bulgularından biri altın sermaye piyasası ürünleri ile tasarruflar arasında bir ilişkinin tespit edilememesidir. Ardışık logit modeli kullanarak yaptıkları analizde Öksüz Narinç ve Küçükönder (2020) hanehalkı tasarruf davranışının belirleyicilerini incelemiştir. TÜİK tarafından yapılan 2017 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden elde edilen sonuçlar tasarruf yapma eğiliminin konut ve araba sahibi olan bireylerde olmayanlara göre daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Hanehalkı büyüklüğünün artması tasarruf yapma olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca, yaş artışı bireylerin tasarruf yapma eğilimini arttırmaktadır.

Genelleştirilmiş Momentler yönteminin (GMM) kullanıldığı çalışmada Beyaz Sipahi (2021) ekonomik ve demografik faktörlerin hanehalkı tasarruf davranışı üzerindeki etkisini incelemiştir. 2018 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerin kullanıldığı analizden elde edilen sonuçlar kişi başına gelirden meydana gelen artışların tasarrufları arttırdığını göstermektedir. Mülkiyet sahipliği, hanehalkı reisinin yaşı ve yaşlı bağımlılık oranının tasarruflar üzerinde pozitif bir etkisi olduğu belirtilirken genç bağımlılık oranı ve servet etkisi olarak kullanılan ikinci ev sahipliği değişkeninin etkisinin negatif olduğu tespit edilmiştir. 2003-2013 dönemi Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak yapılan ve dilim regresyon modelinin kullanıldığı çalışmada Yıldırım ve Üçdoğru Birecikli (2021) Türkiye’de hanehalkının tasarruf yapma eğilimi araştırmıştır. Elde edilen bulgular gelir seviyesi arttıkça tasarruf eğiliminde artış olduğunu göstermektedir. Gelir seviyesindeki artışın farklı gelir gruplarındaki ailelerin tasarrufları üzerindeki etkisinin de farklılaştırdığının tespit edildiği bu çalışmada yaş ve tasarruf arasındaki ilişkinin İhtiyatı Tasarruf Hipotezi’ni destekler nitelikte olduğu öne sürülmektedir. Çebi Karaaslan (2022) demografik ve ekonomik faktörlerin tasarruf üzerindeki etkisini 2015- 2017 dönemi için araştırmıştır. TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin kullanıldığı bu çalışmada logit ve probit modelleri tercih edilmiştir. Gelir seviyesi, araba sahipliği gibi etkenlerin yanı sıra medeni durum, hanehalkı büyüklüğü ve hanehalkı reisinin kariyer durumunun tasarruf yapma davranışı üzerinde anlamlı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde Türkiye için çeşitli dönemlerde yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilen verilerle yapılan çalışmalarda genellikle yaş, medeni durum, gelir düzeyi, ev ve araba sahipliği gibi

değişkenlerin tasarruf üzerindeki etkileri çeşitli tasarruf hipotezleri dikkate alınarak farklı ekonometrik yöntemler yardımıyla incelenmiştir. Logit, probit, kantil regresyon, GMM ve doğrusal regresyon yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmalarda farklı yaş gruplarının tasarruf üzerinde farklı etkilere yol açtığı öne sürülmüştür. Ayrıca birçok çalışmada düşük gelir seviyesindeki hanehalklarının tasarruf yapma eğiliminin yüksek gelir gruplarına göre daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Ev sahibi olan hanehalklarında tasarruf yapma oranının daha yüksek olduğu bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar arasındadır. Makro veriler kullanılarak yapılan çalışmalarda ise yurtiçi tasarrufların büyümeyle olan ilişkisine ilave olarak tüketim, faiz oranı ve enflasyon oranı ile olan ilişkisi zaman serisi analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışma en yeni Hanehalkı Bütçe Anketi kullanılarak Türkiye için yapılan az sayıda çalışmadan biridir. Ayrıca logit model kullanılarak yapılan bu çalışma tasarrufu etkileyen değişkenleri belirlemesinin dışında değişkenlerin referans gruplara göre tasarrufa etki etme ihtimallerini ortaya koyan az sayıda çalışmadan biri olduğundan dolayı literatürdeki bu açığın kapatılmasına katkı sağlamaktadır.

4. Veri Seti ve Metodoloji

4.1. Veri Seti

Bu çalışmada kullanılan veriler 2019 yılında TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı Bütçe Anketi'nden elde edilmiştir. Sağlıklı sonuçlar elde etmek için ekonomi üzerinde beklenmedik şekilde olumsuz etki yapan pandemi nedeniyle 2020 ve 2021 yılını kapsayan dönemler çalışmada kullanılmamıştır. Pandemi döneminin hem kendi içinde analiz edilmesi hem de normal dönemlere göre kıyaslamalı olarak incelenmesi başka çalışmaların konusudur. Bu anket çalışması Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bir hanede ikamet eden hanehalklarıyla yapılmıştır. Veriler elde edilirken tabakalı iki aşamalı küme örneklem yöntemi kullanılmıştır. 10976 tane hanehalkından elde edilen bu veriler Eviews programı yardımıyla incelenmiştir. Tablo 1'de kullanılan değişkenler ve tanımlamaları yer almaktadır.

Tablo 1: Değişken Tanımlamaları

Değişkenin Adı		Değişkenin Tanımı
Bağımlı Değişken	Tasarruf	Aylık ortalama geliri aylık ortalama harcamasından fazla olan bireylerde 1, diğerlerinde 0 olarak alınmıştır
Bağımsız Değişkenler	Cinsiyet	Fert erkek ise 1, kadın ise 0 değerini alan kukla değişken
	Çalışan Eş	Hanehalkı reisinin eşinin çalışması durumunda 1 diğer durumlarda 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	Üniversite Eğitimi	En az 2 yıl ve üzeri üniversite eğitimi olan bireylerde 1, diğerlerinde 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	15-25 Yaş Arası	15-25 yaş arasında olan fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	26-35 Yaş Arası	26-35 yaş arasında olan fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	36-45 Yaş Arası	36-45 yaş arasında olan fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	46-55 Yaş Arası	46-55 yaş arasında olan fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	56-65 Yaş Arası	56-65 yaş arasında olan fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	65 Yaş Üstü	65 yaş üstü fertler için 1 diğerleri için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	Çocuk Sahipliği	En az 1 çocuk sahibi olan fertler için 1, çocuk sahibi olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	Mülkiyet	Ev sahibi olan fertler için 1, kendine ait evi olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	İkinci Ev Sahipliği	İkinci bir eve sahip olan fertler için 1, ikinci evi olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
	Otomobil Sayısı	Hanehalkının sahip olduğu otomobil sayısını gösterir
	Arsa Sahipliği	Arsa sahibi olan fertler için 1 olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
Bağ Sahipliği	Bağ sahibi olan fertler için 1 olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır	

Dükkan Sahipliği	Dükkan sahibi olan fertler için 1 olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
Yazlık Sahipliği	Yazlık sahibi olan fertler için 1 olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
Tarla Sahipliği	Tarla sahibi olan fertler için 1 olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır
Medeni Durum	Evli olan fertler için 1 evli olmayanlar için 0 kukla değişkeni kullanılmıştır

Çalışmada bağımlı değişken olarak tasarruf değişkeni kullanılmıştır. Tasarruf değişkeni hanehalkının aylık ortalama geliri ve gideri arasındaki fark pozitifse 1 kukla değişken değerini alırken fark negatifse 0 kukla değişken değerini almıştır. Hanehalklarının sahip olduğu sosyo-demografik ve iktisadi etkenler tasarruflar üzerinde etkili olmaktadır. Bu yüzden bu değişkenler bağımsız değişken olarak modele dahil edilmişlerdir. Hanehalkı reisinin cinsiyeti, üniversite eğitiminin olup olmaması, medeni durumu, çocuk sahibi olup olmaması, yaş aralığı, ev sahipliği durumu, hanehalkı reisinin eşinin çalışıp çalışmaması gibi değişkenlerin yanı sıra tarla, bağ, dükkân, arsa ve yazlık sahibi olup olmaması ve ikinci bir evinin olup olmaması gibi değişkenler de bağımsız değişken olarak modele dahil edilmiştir.

4.2. Metodoloji

Bu çalışmada logit model tercih edilmiştir. Bunu önemli nedenlerinden birisi bu modelin kullandığı lojistik fonksiyonun dışa düşen verilere (outliers) karşı sağlam sonuçlar üretmesidir. Probit model dışa düşen verilere karşı daha hassastır. Ayrıca logit model bağımsız değişkenler ve ikili (binary) sonuçlar arasındaki doğrusal olmayan ilişkileri işlerken daha esnek olabilmektedir. Bunlara ilave olarak, literatürde yaygın olarak logit modelin probit modele göre daha iyi sonuçlar ürettiği düşüncesi yaygındır. Analiz için kullanılan logit model ikili değişkenler için kullanılan ve doğrusal olmamasına rağmen doğrusal modele dönüştürülebilir bir regresyon modelidir ve lojistik birikimli dağılım fonksiyonundan türetilir. Bu model tahmin edilecek olan değişken iki değer alıyorsa (yani erkek ya da kadın veya ev sahibi ya da ev sahibi değil vb.) kullanılmak için tasarlanmıştır. Lojistik regresyon olarak da bilinen bu modelde bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasındaki sebep sonuç ilişkisi belirlenirken bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileri olasılık olarak hesaplanır. Logit modelin türetildiği dağılım fonksiyonu aşağıdaki gibidir;

$$P_i = E(Y = 1|X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_i)}}$$

Bu denklemde X_i veri iken P_i i. birey için Y 'nin 1 ve 0 alma olasılığını ifade eder. Ayrıca e Euler sayısını göstermektedir.

5. Ampirik Bulgular

Lojistik regresyon modeli kullanılarak yapılan analizde Türkiye’de hanehalkının tasarruf yapma eğilimi üzerinde demografik ve iktisadi değişkenlerin ne kadar etkili olduğu araştırılmıştır. Tablo 2’de çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin toplam gözlem içerisindeki oranları gösterilmektedir. Aşağıda yer alan eşitlik ise çalışmada kullanılan modeli göstermektedir. Tablo 2’de parantez içinde yer alan ifadeler modelde kullanılan değişkenleri temsil etmektedir.

$$\text{tasarruf} = \text{yas15_25} + \text{yas26_35} + \text{yas36_45} + \text{yas46_55} + \text{yas56_65} + \text{yas65_ustu} + \text{arsa_sahipligi} + \text{bag_sahipligi} + \text{cinsiyet} + \text{cocuk_sahipligi} + \text{dukkan_sahipligi} + \text{okul_universite} + \text{es_calisma} + \text{konut_ikinci} + \text{medeni_durum} + \text{mulkiyet} + \text{otomobil_sayi} + \text{tarla_sahipligi} + \text{yazlik_sahipligi}$$

Tablo 2: Değişken İstatistikleri

Değişkenin Adı		Değişkenin Tanımı
Bağımlı Değişken	Tasarruf (tasarruf)	Hanehalklarının %64.2'si tasarruf yapabilmekte, %35.8'i ise yapamamaktadır
Bağımsız Değişkenler	Cinsiyet (cinsiyet)	Hanehalkı reislerinin %68.6'sı erkek, %31.4'ü kadındır
	Çalışan Eş (es_calisma)	Hanehalkı reislerinin eşlerinin %26.1'i çalışmakta, %73.9'u çalışmamaktadır
	Üniversite Eğitimi (okul_universite)	Hanehalkı reislerinin %17'si üniversite mezunu %83'ü ise üniversite mezunu değildir
	15-25 Yaş Arası (yas15_25)	15-25 yaş arasında olan fertlerin oranı %1,9
	26-35 Yaş Arası (yas26_35)	26-35 yaş arasında olan fertlerin oranı %12.5
	36-45 Yaş Arası (yas36_45)	36-45 yaş arasında olan fertlerin oranı %20.9
	46-55 Yaş Arası (yas46_55)	46-55 yaş arasında olan fertlerin oranı %21.4
	56-65 Yaş Arası (yas56_65)	56-65 yaş arasında olan fertlerin oranı %19.9
	65 Yaş Üstü (yas65_ustu)	65 yaş üstü fertlerin oranı %23.4
	Çocuk Sahipliği (çocuk_sahipligi)	Hanehalkı reislerinin %64.7'si en az 1 tane çocuğu var
	Mülkiyet (mülkiyet)	Ev sahipliği oranı %62
	İkinci Ev Sahipliği (konut_ikinci)	İkinci bir eve sahip olanların oranı %9.5
	Otomobil Sayısı (otomobil_sayi)	Hiç arabası olmayanların oranı %55.6, 1 arabası olanların oranı %41.6, 2 arabası olanların oranı %2.7, 3 arabası olanların oranı %0.1 ve 4 arabası olanların oranı %0.02
	Arsa Sahipliği (arsa_sahipligi)	Arsa sahibi olanların oranı %5
	Bağ Sahipliği (bag_sahipligi)	Bağ sahibi olanların oranı %10.9
	Dükkan Sahipliği (dukkon_sahipligi)	Dükkan sahibi olanların oranı %4.9
	Yazlık Sahipliği (yazlik_sahipligi)	Yazlık sahibi olanların oranı %2.8
	Tarla Sahipliği (tarla_sahipligi)	Tarla sahibi olanların oranı %22.1
	Medeni Durum (medeni_durum)	Evli olanların oranı %76.4

Tablo 3'te yer alan lojistik model sonuçları iktisadi ve demografik değişkenlerin hanehalkı tasarrufu üzerindeki etkisini göstermektedir. Logit model ile yapılan analiz sonuçlarına göre cinsiyet, çalışan eş, üniversite eğitimi, 15-25 yaş arası, 26-35 yaş arası, 36-45 yaş arası, 46-55 yaş arası, 56-65 yaş arası, 65 yaş üstü, çocuk sahipliği, mülkiyet, otomobil sayısı, dükkan sahipliği ve medeni durum değişkenleri %5 anlamlılık düzeyine göre anlamlı bulunurken bağ sahipliği ve yazlık sahipliği değişkenleri %10'a göre istatistiksel olarak anlamlı çıkmışlardır. Tarla sahipliği, ikinci ev sahipliği ve arsa sahipliği değişkenleri ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Tablo 3: Logit Model Sonuçları

Değişkenin Adı		Değişkenin Tanımı				
Bağımlı Değişken	Tasarruf	Katsayı	Odds (Bahis) Oranı	Odds (Bahis) Oranı-1	Standart Hata	Z İstatistiği
Bağımsız Değişkenler	Cinsiyet	0.0718	1.0744	0.0744	0.0312	2.2966
	Çalışan Eş	0.2493	1.2831	0.2831	0.0306	8.1397
	Üniversite Eğitimi	0.2895	1.3358	0.3358	0.0362	7.9935
	15-25 Yaş Arası	-0.2859	0.7513	-0.2487	0.0907	-3.1498
	26-35 Yaş Arası	0.1168	1.1238	0.1238	0.0506	2.3064
	36-45 Yaş Arası	0.1034	1.1089	0.1089	0.0479	2.1577
	46-55 Yaş Arası	0.2337	1.2633	0.2633	0.0462	5.0491
	56-65 Yaş Arası	0.3884	1.4746	0.4746	0.0442	8.7736
	65 Yaş Üstü	0.4542	1.5749	0.5749	0.0400	11.3440
	Çocuk Sahipliği	0.0678	1.0702	0.0702	0.0295	2.2985
	Mülkiyet	0.1265	1.1348	0.1348	0.0280	4.5028
	İkinci Ev Sahipliği**	0.0652**	1.0674**	0.0674**	0.0512**	1.2733**
	Otomobil Sayısı	-0.2249	0.7986	-0.2014	0.0239	-9.3895
	Arsa Sahipliği**	-0.0196**	0.9806**	-0.0194**	0.0580**	-0.3376**
	Bağ Sahipliği*	-0.0722*	0.9304*	-0.0696*	0.0418*	-1.7239*
	Dükkan Sahipliği	0.1295	1.1382	0.1382	0.0598	2.1646
	Yazlık Sahipliği*	0.1585*	1.1717*	0.1717*	0.0898*	1.7626*
Tarla Sahipliği**	-0.0077**	0.9923*	-0.0077**	0.0335**	-0.2292**	
Medeni Durum	-0.0977	0.9069	-0.0931	0.0368	-2.6476	

*0.05<p<0.10; **p>0.10

Logit regresyon sonuçları hanehalkı reisinin erkek olmasının tasarruf yapma ihtimalini hanehalkı reisi kadın olan hanelere göre %7.4 oranında arttırdığını göstermektedir. Beklentilere uygun olarak hanehalkı reisinin eşinin çalışması durumunda beklenen tasarruf yapma ihtimali referans gruba göre %28.3 daha fazla olmaktadır. Üniversite eğitimi alan bireylerde tasarruf yapma ihtimali diğer gruba göre %33.5 daha fazladır.

Yaş gruplarına göre tasarruf davranışı incelendiğinde, insanların daha genç yaşlarda daha az gelirleri olmasına rağmen tüketimlerinin de fazla olacağını belirten Yaşam Süresi Hipotezi'ne uygun olarak, hanehalkı reisinin yaşının 15-25 yaş arası olması halinde tasarruf yapma ihtimalinin diğer gruplara göre %24.8 daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. 26-35, 36-45, 46-55, 56-65 ve 65 yaş üstü gruplarda odds oranlarından elde edilen olasılıklar sırasıyla %12.3, %10.8, %26.3, %47.4 ve %57.4 olarak gerçekleşmiştir. Yaş aralığı arttıkça tasarruf yapma eğiliminin arttığı gözlemlenmektedir. 65 yaş üstü grupta %57.4 ile en yüksek tasarruf yapma ihtimali olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun Yaşam Süresi Hipotezi'nin yanı sıra İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf Hipotezi'nin önermesine de uygun olduğu söylenebilir.

Çocuk sahibi olan hanehalklarında tasarruf yapma olasılığı diğer gruba göre %7 daha fazladır. Bu sonuç çocuk sahibi olan ailelerin çocuklarının gelecekteki harcamaları (eğitim, sağlık v.b.) için ihtiyat güdüsüyle hareket ettiği anlamına gelebilir. Ev sahibi olan hanehalklarında tasarruf yapma ihtimali ev sahibi olmayanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Kira harcamasının olmamasının bunun en önemli nedeni olduğu düşünülmektedir. Beklentilere uygun olarak otomobil sayısı arttıkça tasarruf yapma ihtimalinin düştüğü sonucu elde edilmiştir. Yakıt, çeşitli vergiler ve sigorta ödemeleri ve otomobil bakım masrafları tasarruf yapma ihtimalini diğer gruplara göre azaltan bir etken olabilir. Dükkan sahibi olan hanehalklarının tasarruf yapma ihtimali dükkan sahibi olmayanlara göre %13.8 daha fazla olmaktadır.

Dükkanından elde edilen kira geliri veya kira maliyeti olmadan dükkanı işleterek para kazanma durumu tasarruf yapma ihtimalini arttıran etkenler olarak düşünülebilir. Son olarak, medeni durum değişkeninin etkisi incelendiğinde hanehalkı reisinin evli olması tasarruf yapma ihtimalini bekar olanlara göre %9.3 azaltmaktadır. Evlilik sonucunda hanehalkı reisinin bakmakla yükümlü olduğu bağımlı kişilerin (çocuklar ve eş) olması ve diğer sorumluluklar tasarruf yapmayı zorlaştıran etkenler olarak görülebilir.

6. Sonuç

Hanehalklarının sahip olduğu ekonomik ve demografik faktörler onların gelir ve tüketim dışında tasarruflarını da etkilemektedir. Kişinin evli olup olmaması ya da çocuk sahibi olması, yaşı, eğitim durumu veya cinsiyeti gibi demografik faktörler tıpkı konut, tarla, bağ veya dükkan gibi mülk sahipliği, araç sahipliği, gelir veya miras gibi iktisadi faktörlerin etkilediği şekilde kişinin tüketim ve tasarruf kararlarını etkilemektedir. Bu yüzden, demografik değişkenler iktisadi değişkenlerle birlikte kişinin tasarruf yapma ihtimalini etkileyen ana faktörler arasındadır. Bunlara ilave olarak, eğitim durumu, yaş, iş tecrübesi ve cinsiyet gibi değişkenler gelir düzeyini dolayısıyla tüketim ve tasarruf düzeylerini etkilerken aynı zamanda söz konusu demografik faktörler tasarruf ve tüketim üzerinde gelir dışında ihtiyat güdüsü, hayat tarzı, geleceğe yönelik beklentiler gibi çeşitli nedenlerle de etkilere yol açabilmektedir. İktisadi faktörler doğrudan harcanabilir gelir üzerinde etkide bulunmasına rağmen kişinin içinde bulunduğu demografik şartlarla birlikte iktisadi değişkenlerin tüketim ve tasarruf üzerinde yarattığı doğrudan ve dolaylı etkiler bireyden bireye farklılaşabilmektedir.

Tasarruflar bir ülkenin arzu ettiği büyüme istikrarına kavuşması ve nihayetinde de hedeflenen refah seviyesine sahip olmasında önemlidir. Özellikle yurtiçi tasarruf seviyesinin yeterli miktarlarda olması yatırımların ve teknolojik gelişmelerin istikrarlı bir şekilde artırılması için vazgeçilmezdir. Aksi durumda yurtdışı tasarruflara ihtiyaç duyulacaktır. Bu durum cari açık ve diğer makroekonomik değişkenler üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Hanehalkları tasarruf seviyesinin en önemli belirleyicisi konumundadır. Türkiye’de hanehalkı tasarruf seviyesinin çok düşük olması genel tasarruf seviyesini de oldukça düşürmektedir ve bu durum yatırım için dış kaynaklara bağımlılığı arttırmaktadır. Türkiye’de hanehalklarının tasarruf seviyesini yükseltmek için üretilmesi gereken politikaların belirlenmesinde hanehalkı tasarruf davranışı üzerinde etkide bulunan demografik ve iktisadi değişkenleri tespit etmek tek başına yeterli olmayacaktır. Buna ilave olarak, bu değişkenlerin tasarruf üzerinde etkisinin boyutunun da bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada iktisadi ve demografik faktörlerin hanehalkı tasarrufları üzerinde yarattığı etkiler incelenmiştir. Çalışmada tercih edilen lojistik model sayesinde bağımsız değişkenlerin tasarruf yapma davranışı üzerinde ihtimalleri nasıl etkilediği görülebilmektedir. Bu sayede tasarruf etme davranışını hangi faktörlerin daha fazla etkileyebileceği de tespit edilebilmektedir. Bu çalışma hanehalkı tasarruf eğilimini pandemi öncesi dönem için en son verilerle analiz eden çalışmadır. Ayrıca bu çalışmanın tasarrufla ilgili diğer birçok çalışmadan en önemli farklarından birisi Türkiye’de sadece farklı eğitim seviyesi ve ekonomik duruma sahip kişilerden elde edilen verilerle değil aynı zamanda farklı iş kollarında aktif olarak çalışan ve emekli olmuş insanlardan elde edilen mikro verilerle yapılmasıdır. Logit model kullanılarak değişkenlerin tasarruf yapma eğilimini nasıl etkilediğinin analiz edildiği bu çalışmada demografik ve iktisadi değişkenlerin hanehalkı tasarruf davranışına etki etme olasılıkları mikro veriler kullanarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar literatürde ilgili alanda eksiğin giderilmesine katkı sunmaktadır.

TÜİK tarafından 2019 yılında yapılan Hanehalkı İşgücü Anketi verilerinin kullanıldığı bu çalışmada 10976 hanehalkı verisi logit model yardımıyla analiz edilmiştir. Hanehalkı reisinin erkek olması durumunda tasarruf yapma ihtimalinin kadın olması durumuna göre %7.4 daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkek çalışanların ortalama olarak kadın çalışanlara göre daha fazla ücret geliri elde etmesi bunun bir sebebi olarak düşünülmektedir. Sonuçlar hanehalkı reisinin eşinin de çalışıyor olmasının tasarruf yapma olasılığını arttırdığını göstermektedir. Eğitim değişkeni olarak alınan üniversite eğitimi değişkenine göre üniversite mezunu olanların tasarruf yapma ihtimalinin diğerlerine göre %33.5 daha fazladır. Üniversite mezunu olan bireylerin katma değeri yüksek işlerde çalışarak daha fazla gelir elde etmesi bu sonucun oluşmasında etkilidir. Daha fazla gelir elde eden bir grubun tasarruf yapma ihtimalinin artması Mutlak Gelir Hipotezi’ni destekler niteliktedir. Bunun dışında üniversite mezunu birisinin aldığı akademik eğitim ve yüksek katma değerli işlerde çalışırken elde ettiği çeşitli tecrübelerin etkisiyle beşeri sermayesini de arttırmaktadır. Bunun sonucu olarak üniversite mezunlarının

ekonomi ve gelecekle ilgili gelişmeler konusunda farkındalık seviyesinin daha yüksek olması beklenebilir. Farkındalık seviyesinin daha yüksek olması nedeniyle de üniversite mezunu kişiler gelecekteki refah seviyesini bugünkü seviyesinde tutmak ve tüketim alışkanlıklarını devam ettirmek için üniversite mezunu olmayanlara göre tasarrufunu daha fazla artırma eğiliminde olabilirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu bulgu aynı zamanda Sürekli Gelir Hipotezi'ni de destekler niteliktedir.

Yaş gruplarına göre incelendiğinde ise bulguların Yaşam Süresi Hipotezi'ni desteklediği düşünülebilir. 15-25 yaş arasında tasarruf yapma ihtimali referans gruplara göre %24.8 daha düşüktür. Fakat yaş grupları arttıkça tasarruf yapma eğilimi de artmaktadır. 65 yaş üstü grupta tasarruf yapma olasılığı diğerlerine göre %57.4 daha fazla olmaktadır. Bu bulgu aynı zamanda tasarruf yapma ihtimalini en fazla arttıran değişkeni ifade etmektedir ve Türkiye'de finansal piyasaların da yeterince gelişmediği düşünüldüğünde hem İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf hem de Yaşam Süresi Hipotezi'ni destekler niteliktedir. Emeklilik döneminde gelirin düşmesi nedeniyle ihtiyat güdüsü ile tasarruf eğiliminde artış olma ihtimali daha fazla olabilir. Çocuk sahibi olan ailelerde tasarruf yapma ihtimali diğer gruba göre daha fazladır. Bu bulgu ailelerin çocukların gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için tasarruf yapmaya daha fazla önem verdiğini ve ihtiyatlı hareket ettiğini göstermektedir. Mülkiyet değişkeniyle ifade edilen ev sahipliği durumunda ev sahibi olan hanelerde tasarruf yapma ihtimali ev sahibi olmayanlara göre daha fazladır. Bu sonuç beklentilere uygundur çünkü kira gideri olmaması harcamaları düşürerek tasarruf yapabileme potansiyelini arttırmaktadır.

Otomobil sahipliği ise tasarruf yapma ihtimalini olumsuz etkilemektedir. Araçların yakıt, bakım, vergi ve sigorta giderlerinin olması bütçeye ilave bir yük getirdiği için tasarruf yapma ihtimalini azalttığı düşünülebilir. Dükkan sahipliği tasarruf yapma ihtimalini dükkan sahibi olmayan birine göre %13.8 arttırmaktadır. Dükkandan elde edilen kira geliri bu sonucun oluşmasında etkili olabilir. Medeni duruma göre incelendiğinde ise evli olan hanehalkı reislerinin evli olmayanlara kıyasla tasarruf yapma ihtimalleri %9.3 daha düşük olmaktadır. Eş ve çocuklar gibi hanehalkı reisine bağımlı kişilerin olması ve diğer sorumluluklar nedeniyle tasarruf yapma eğilimi daha düşük olabilmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular genel olarak Sürekli Gelir Hipotezi, Mutlak Gelir Hipotezi ve İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf Hipotezi'ni kısmen destekler niteliktedir. Yaş değişkenlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında emeklilik dönemi ile ilgili olarak, özellikle 65 yaş üstü değişkeni için, Transfer Tasarruf Hipotezi'nin aksi bir sonuçla karşılaştığı görülmektedir. Bu sonuçlar genel olarak Türkiye'de insanların gelecekle ilgili belirsizlik algılarının yüksek olduğunu ve tasarruf davranışlarının da buna göre şekillendiğini göstermektedir. Çocuk sahibi olan ailelerin daha fazla harcama yapmak zorunda olmalarına rağmen tasarruf yapma konusunda daha istekli olmaları, genç yaş grubu sayılabilecek 26-35 yaş grubunun tasarruf eğiliminin diğer gruplara göre daha fazla olması bu sonucu destekleyen bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Ayla, D. & Kızıltan, A. (2018). Türkiye'de Enflasyon, Tüketim ve Tasarruf İlişkisinin Ekonometrik Analizi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 13-41.
- Çolak, Ö. F. & Öztürkler, H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 82, 3-44.
- Barış, S. & Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 119-151.
- Ceritoğlu, E. & Eren, O. (2014). The Effects of Demographic and Social Changes on Household Savings in Turkey. *Central Bank Review*, 14(3).
- Duesenberry, J. S. (1949). Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior.
- Feldstein, M. (1974). Social Security, Induced Retirement, and Aggregate Capital Accumulation. *Journal of Political Economy*, 82(5), 905-926.
- Fisher, I. (1930). The Theory of Interest. *MacMillan*, New York.
- Friedman, M. (1957). A Theory of the Consumption Function. *Princeton University Press*, Princeton.

- Hall, R. E. (1978). Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence, *Journal of Political Economy*, 86, 971-987.
- Hayek, F. A. (1932), A Note on the Development of the Doctrine of Forced Saving. *Quarterly Journal of Economics*, Vol.47, No:1.
- Çebi Karaaslan, K., Oktay, E. & Alkan, Ö. (2022). Determinants of Household Saving Behaviour in Turkey. *Sosyoekonomi*, 30(51), 71-90.
- Durgun Kaygısız, A., Göze Kaya, D. & Kösekahyaoglu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 273-300.
- Keynes, J. M. (1937). The General Theory of Employment. *The Quarterly Journal of Economics*, 51(2), 209-223.
- Ayvaz Kızılgöl, Ö. & İpek, E. (2019). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Davranışının Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 34(3), 331-344.
- Laibson, D. (1997). Golden Eggs and Hyperbolic Discounting. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(2), 443-478.
- Leland, H. E. (1968). Saving and Uncertainty: The Precautionary Demand for Saving. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 82. No:3.
- Modigliani, F. & Brumberg, R. H. (1954). Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data, Post-Keynesian Economics, *Rutgers University Press*, New Jersey.
- Öksüz Nariç, N. & Küçükönder, H. (2020). Hanehalkı Tasarruf Tercihlerinin Ardışık Logit Modelle Belirlenmesi: Türkiye Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1554-1572.
- Öztürk, N. (2019). Finansal Altın ve Yurtiçi Tasarruflar Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 3(7), 1-15.
- Pigou, A. C. (1943). The Classical Stationary State. *The Economic Journal*, 53(212), 343-351.
- Ramsey, F. P. (1928). A Mathematical Theory of Saving. *The Economic Journal*, Vol:38, No:152.
- Smith, A. (1863). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, New Edition, Revised, Corrected and Improved.
- Beyaz Sipahi, B. (2021). Hanehalkı Tasarruf Oranının Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri: GMM Yaklaşımı. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 16(61), 248-263.
- Şengür, M. & Taban, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 49-71.
- Şengür, M. & Taban, S. (2016). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruflarının Gelir Dışındaki Belirleyicileri. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Yıldırım, Z. & Üçdoğruk, Ş. (2021). Dilim Regresyon Yöntemiyle Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğilimi Araştırması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), 523-550.
- Zengin, S., Yüksel, S. & Kartal, M. T. (2018). Türkiye’deki Düşük Hanehalkı Tasarrufuna Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 13(49), 86-100.
- Wan, J. (2011). Bubbly Saving, Fukuoka University Japon. *Center For Advanced Economic Study (CAES) Working Paper Series*. WP-2011-010.